

Nr 121

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.; given Stockholms slott den 15 mars 1957.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att *dels* antaga härvid fogat förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning *dels ock* bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås i fråga om riksbankens sedelutgivning, att vissa undantagsbestämmelser från lagen för Sveriges riksbank skall gälla jämväl för tiden den 1 juli 1957— den 30 juni 1958. Enligt vid propositionen fogat lagförslag må riksbanken utgiva sedlar till ett belopp av högst 6 300 miljoner kronor. Det nuvarande maximibeloppet utgör 6 000 miljoner kronor.

Vidare föreslås, att riksdagen måtte medgiva att riksbanken även för tiden från och med den 1 juli 1957 till och med den 30 juni 1958 fritages från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse.

Förslag

till

Lag**med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning**

Härigenom förordnas, att under tiden från och med den 1 juli 1957 till och med den 30 juni 1958 skola, i stället för vad i 9 § och 11 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank finnes stadgat, följande särskilda bestämmelser lända till efterrättelse.

1 §.

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst sextusentrehundra miljoner kronor.

2 §.

Därest så med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövas nödigt må Konungen, under tid då riksdagen ej håller session, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst sjuhundra miljoner kronor. Dylikt av Konungen lämnat medgivande skall, därest detsamma icke godkännes av riksdagen inom tjugu dagar från början av nästföljande session, efter utgången av nämnda tid upphöra att gälla.

3 §.

Som riksbankens metalliska kassa skall räknas allt riksbanken tillhörigt guldmynt och omyntat guld.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 mars
1957.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, HEDLUND, PERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, NÄSGÅRD, KLING, ELIASSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, fråga om *särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.* samt anför därvid följande.

I skrivelse den 28 februari 1957 har *fullmäktige i riksbanken* gjort framställning rörande fortsatt provisorisk lagstiftning om riksbankens sedelutgivning ävensom hemställt om fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld. Över framställningen har, efter remiss, yttrande avgivits av *fullmäktige i riksgäldskontoret*.

**Lagstiftningen rörande riksbankens sedelutgivningsrätt och
inlösningskyldighet**

Riksbankens rätt att utgiva sedlar grundas på stadgande i § 72 regeringsformen. Enligt nämnda lagrum har riksbanken även skyldighet att — därest icke Kungl. Maj:t och riksdagen i viss ordning medgiver undantag därifrån — vid anfordran inlösa utgivna sedlar med guld efter deras lydelse.

Jämlikt 9 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank (*riksbankslagen*) begränsas riksbankens rätt att utgiva sedlar till att omfatta det belopp, som motsvaras av dubbla summan av riksbankens metalliska kassa beräknad enligt 11 §, samt därutöver till ett belopp av 350 miljoner kronor. Enligt 9 § andra stycket kan riksbanken under vissa förutsättningar erhålla bemyndigande att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst 350 miljoner kronor. Så snart ske kan skall dock den utelöpande sedelmängden nedbringas med ett belopp motsvarande vad som utgivits med stöd av sådant bemyndigande.

Enligt 10 § skall den del av bankens utelöpande sedlar, som överstiger bankens metalliska kassa, motsvaras av vissa i sistnämnda paragraf angivna tillgångar, den s. k. supplementära sedeltäckningen, nämligen

- a) lätt säljbara statspapper;
- b) allmänna hypoteksbankens och konungariket Sveriges stadshypotekskassas obligationer ävensom sådana andra inhemska obligationer, som noteras å utländsk börs;
- c) på utrikes ort nedsatt eller under transport varande, på betryggande sätt försäkrat guldmynt och omyntat guld, som icke enligt 11 § inräknas i metalliska kassan;
- d) växlar, betalbara inom eller utom riket;
- e) hos bank eller bankir på utrikes ort i räkning inestående, inom sex månader till betalning förfallna medel, efter avdrag av riksbankens skuld i dylik räkning;
- f) medel, utlånade på bestämd tid av högst tre månader eller med högst samma uppsägningstid mot säkerhet av sådana statspapper och obligationer, som omförmäles under a) och b), samt, intill ett belopp av etthundra miljoner kronor, mot annan säkerhet.

Såsom riksbankens metalliska kassa skall enligt 11 § första stycket räknas allt riksbankens guld inom landet samt dessutom, intill ett belopp motsvarande femton procent av hela metalliska kassan, banken tillhörigt, på utrikes ort nedsatt eller under transport varande, på betryggande sätt försäkrat guld. I 11 § andra stycket stadgas, att metalliska kassan ej må bibehållas vid lägre belopp än 150 miljoner kronor.

I syfte att skapa den större elasticitet i penningssystemet, som förhållandena påkallade, modifierades de enligt riksbankslagen gällande bestämmelserna temporärt med stöd av *lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.* Denna lag gällde ursprungligen till och med den 31 mars 1940 men erhöil därefter fortsatt giltighet, sista gången genom lag den 16 maj 1947 (nr 194), enligt vilken giltighetstiden utsträcktes till och med den 30 juni 1948. Lagen ifråga utgjorde ett led i krigsårens beredskapslagstiftning och hade karaktären av en fullmaktslag, tillämplig vid krig eller krigsfara, vari riket befann sig, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden.

De modifierade bestämmelser, som meddelades med stöd av 1939 års lag, innebar följande.

Genom *kungörelsen den 31 januari 1940 (nr 54) med viss bestämmelse angående riksbankens metalliska kassa* sattes stadgandet i 11 § första stycket riksbankslagen angående metalliska kassan temporärt ur kraft. I sagda kungörelse förordnades, att såsom riksbankens metalliska kassa skulle räknas *allt* riksbanken tillhörigt guld. De i riksbankslagen givna begränsningarna för sedelutgivningsrätten, vilka sammanhängde med guldets placering, hade nämligen ansetts lägga hinder i vägen för en sådan fördelning av riksbankens guldbehållning, som ur säkerhetssynpunkter varit mest betryggande.

Vidare utfärdades bestämmelser, varigenom ökning medgavs av det belopp, varmed sedelutgivningen jämlikt 9 § första stycket riksbankslagen

finge överstiga dubbla summan av metalliska kassan. Genom kungörelsen den 14 februari 1947 (nr 31) med viss bestämmelse angående riksbankens sedelutgivning ökades sålunda nämnda belopp från 350 till 1 400 miljoner kronor. Genom kungörelsen den 20 juni 1947 (nr 251) med viss bestämmelse angående riksbankens sedelutgivning ökades beloppet till 2 500 miljoner kronor.

1939 års fullmaktslag, som upphörde att gälla med utgången av juni månad 1948, ersattes med lagen den 28 maj 1948 (nr 248) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

I sistnämnda lag stadgades, att under tiden från och med den 1 juli 1948 till och med den 30 juni 1949 skulle, i stället för vad i 9 § och 11 § första stycket riksbankslagen funnes stadgat, följande särskilda bestämmelser lända till efterrättelse, nämligen att riksbanken finge utgiva sedlar till ett belopp av högst 3 200 miljoner kronor (1 §), att därest så med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövades nödigt Konungen finge, om riksdagen ej vore samlad, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst 700 miljoner kronor, att dylikt av Konungen lämnat medgivande skulle, därest detsamma icke godkändes av riksdagen inom tjugu dagar från det riksdagen åter sammanträtt, efter utgången av nämnda tid upphöra att gälla (2 §), samt att som riksbankens metalliska kassa skulle räknas allt riksbanken tillhörigt guldmynt och omyntat guld (3 §).

1948 års lag, som enligt vad förut sagts gällde för tiden intill utgången av juni månad 1949, har sedermera successivt ersatts med ny lagstiftning, varvid maximibeloppet för riksbankens sedelutgivning höjts. Nu gällande bestämmelser meddelas i lagen den 1 juni 1956, nr 240. Maximibeloppet för sedelutgivningen bestämmas däri till 6 000 miljoner kronor.

Beträffande sedelomloppet och sedelutgivningsrätten under de senaste åren må hänvisas till de uppgifter härom som redovisades i samband med att riksdagen i fjol förelades förslag till lag i ämnet (prop. 117/1956).

Genom kungörelsen den 1 juni 1956, nr 241, har riksbanken för tiden till och med den 30 juni 1957 medgivits befrielse från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för banken att, om förhållandena därtill ger anledning, före utgången av nämnda tid återuppta inlösningen av bankens sedlar.

Pågående utredningsarbete

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 1 februari 1951 hemställde fullmäktige i riksbanken, att Kungl. Maj:t måtte underställa riksdagen förslag till ny riksbankslag i huvudsaklig överensstämmelse med ett av 1949 års riksbankslagskommitté utarbetat förslag. Förslaget innebar, förutom en huvudsakligen formell omarbetning av riksbankslagen, att ändrade grunder för sedelutgivningsrätten skulle införas. Sålunda skulle någon övre gräns för sedelutgivningen icke fastställas. Ej heller i övrigt skulle några »spärrar» för sedelutgivningen föreligga utöver den begränsning, som innefattades i de speciella stadgandena om de tillgångar riksbanken genom sina rörelsegrenar ägde förvärva och den bestämmelse som närmare kvalificerade vissa av dessa tillgångar som täckningssilla samt en allmän bestämmelse om att riksbanken i all sin verksamhet hade att verka för uppnåendet av de penning- och valutapolitiska direktiv som uppställdes av riksdagen. Förslaget mötte, såvitt gällde sedelutgivningsrätten, invändningar såväl hos reservanter bland bankofullmäktige som hos remissinstanserna. I den proposition (nr 181) till 1951 års riksdag, varigenom förslag till förnyad temporär lagstiftning rörande riksbankens sedelutgivning framlades för riksdagen, förklarade sig departementschefen icke beredd att för det dåvarande taga slutlig ståndpunkt till frågan, hur sedelutgivningsrätten på längre sikt borde regleras men anmälde sin avsikt att senare taga spörsmålet under närmare övervägande. Eventuellt skulle det — framhöll departementschefen — därvid visa sig lämpligt att tillkalla särskilda sakkunniga för ytterligare utredningar i ämnet.

Efter vederbörligt bemyndigande tillkallades sedermera den 13 november 1951 sakkunniga med uppdrag att verkställa ifrågavarande utredning. I utredningsdirektiven framhölls, att utredningens uppgift i stort sett borde begränsas till att avse den del av det av riksbankslagskommittén framlagda förslaget till riksbankslag, som hade samband med sedelutgivningen. Efter fullgjort uppdrag har de sakkunniga, med skrivelse den 3 november 1955, överlämnat betänkande om riksbankens sedelutgivningsrätt och därmed sammanhängande penningpolitiska frågor (SOU 1955: 43). I betänkandet har de sakkunniga anslutit sig till den av 1949 års riksbankslagskommitté intagna ståndpunkten, att sedeltäckningsbestämmelserna i nuvarande riksbankslag bör upphävas utan att ersättas med några motsvarande bestämmelser. De sakkunniga har vidare föreslagit definitivt upphävande av riksbankens skyldighet att inlösa sina sedlar med guld. De framlagda författningsförslagen innefattar bl. a. vissa ändringar i § 72 regeringsformen.

De sakkunnigas betänkande har varit föremål för remissbehandling. Bankofullmäktige har i avgivet yttrande förklarat sig icke vara beredda att taga ställning till de framlagda förslagen, innan en inom riksbanken påbörjad allmän överarbetning av riksbankslagen slutförts och hela frågan om ny riksbankslagsliftning kunde prövas i ett sammanhang.

Bankofullmäktiges framställning

I sin förenämnda skrivelse hemställer bankofullmäktige, att gällande lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivningsrätt erhåller förlängd giltighet till utgången av juni 1958 och att maximibeloppet för sedelutgivningsrätten höjes till 6 300 miljoner kronor. Härjämte hemställas, att riksbanken för tiden från och med den 1 juli 1957 till och med den 30 juni 1958 fritages från skyldigheten att inlösa sina sedlar med guld, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill giver anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

I sin skrivelse anför fullmäktige i riksbanken inledningsvis att det nyss nämnda utredningsarbetet för ny riksbankslagstiftning fortskridit så långt, att man har anledning räkna med att förslag till ny riksbankslag skall hinna färdigställas inom riksbanken innevarande år. Det blir emellertid icke möjligt, påpekar fullmäktige, att framlägga något lagförslag i så god tid att ny riksbankslag hinner antagas och träda i kraft före den 1 juli innevarande år. Att genomföra ändring av § 72 regeringsformen före sagda tidpunkt är konstitutionellt uteslutet. Vid sådant förhållande måste frågan angående fortsatt giltighet av den provisoriska lagstiftningen om riksbankens sedelutgivningsrätt och om befrielse för riksbanken från guldinlösningsskyldigheten upptagas till prövning.

Såvitt avser sedelutgivningsrätten uttalar fullmäktige att det — i avvaktan på tillkomsten av ny riksbankslag — torde saknas anledning att nu frågå systemet med en maximering av sedelutgivningsrätten. Frågan blir då endast om det nu gällande maximibeloppet, 6 000 miljoner kronor, kan bibehållas oförändrat eller om en ytterligare höjning därav är påkallad. I anslutning härtill lämnar fullmäktige vissa uppgifter rörande den utelöpande sedelmängden år 1956 och marginalen för ytterligare sedelutgivning. Fullmäktige anför.

Vid utgången av år 1956 utgjorde beloppet utelöpande sedlar 5 598 miljoner kronor. Det högsta beloppet under året förelåg emellertid den 22 december och uppgick till 5 800 miljoner kronor; det lägsta, 4 690 miljoner kronor, registrerades den 23 maj. När sedelomloppet var som störst under året förelåg sålunda en marginal för ytterligare sedelutgivning om i runt tal 200 miljoner kronor, motsvarande omkring 3,5 % av den då utelöpande sedelmängden.

Under år 1956 har jämfört med föregående år den procentuella ökningen av beloppet utelöpande sedlar vid rapportdagarna varierat mellan 3,2 % som registrerades den 7 januari och den 7 april och 6,8 %, som förelåg den 15 november (d. 31 mars var ökningssiffran 6,7 %). Genomsnittligt låg sedelmängden ca 5 % över 1955 års nivå. Ökningen har varit något mindre än under år 1955, då den växlade mellan 3,8 % och 8,1 % i jämförelse med år 1954. Per ultimo december 1956 var ökningen 5,3 %, medan motsvarande siffra vid utgången av år 1955 utgjorde 4,6 %.

Den marginal för ytterligare sedelutgivning, 200 miljoner kronor, som förelåg den 22 december 1956, kan icke anses vara tillräcklig för att under nästa budgetår möta den normala ökning av sedelomloppet som kan be-

räknas föranledas av produktionsutvecklingen. Så mycket mindre kan den lämna utrymme för den reserv om 300 miljoner kronor, som förenämnda sakkunniga ansett böra föreligga för att möta eventuella ökningar i sedelbehovet, vilka sammanhånga med ändrade betalnings- och kassahållningsvanor m. m. För att hålla en tillräcklig reserv för dylika ändamål torde maximibeloppet för riksbankens sedelutgivningsrätt böra höjas med förslagsvis 300 miljoner kronor till 6 300 miljoner kronor.

Fullmäktige i riksgäldskontoret har för sin del tillstyrkt vad bankofullmäktige sålunda föreslagit.

Departementschefen

I fråga om riksbankens rätt att utgiva sedlar gäller för närvarande — i stället för riksbankslagens motsvarande stadgande — föreskrifterna i lagen den 1 juni 1956 med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning. Dessa innebär, bland annat, att riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst 6 000 miljoner kronor. 1956 års lag, som gäller intill utgången av juni månad 1957, har — liksom den föregående lagstiftningen på området — tillkommit som ett provisorium i avvaktan på att en mera definitiv reglering av sedelutgivningsrätten kommer till stånd.

Såsom framgår av bankofullmäktiges framställning har förarbetena inom riksbanken till ny riksbankslag — och därmed en mera permanent reglering av bankens sedelutgivningsrätt — fortskridit så långt att förslag från fullmäktige synes kunna hinna färdigställas innevarande år. Fullmäktige har dock icke bedömt det möjligt att framlägga förslag i så god tid att ny lagstiftning i ämnet hinner genomföras till den 1 juli i år. Under sådana förhållanden tillstyrker jag bankofullmäktiges hemställan att de provisoriska bestämmelserna rörande riksbankens sedelutgivningsrätt gives fortsatt giltighet för ytterligare ett år.

Vad bankofullmäktige anfört rörande sedelbehovet under det kommande budgetåret synes ge vid handen, att en viss utvidgning av sedelutgivningsrätten är påkallad. I likhet med fullmäktige i riksgäldskontoret har jag icke någon erinran mot förslaget att höja maximibeloppet till 6 300 miljoner kronor. Jag förordar sålunda, att bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning under tiden den 1 juli 1957 — den 30 juni 1958 meddelas genom en särskild lag, utformad i överensstämmelse med 1956 års lag i ämnet med den jämkningen att maximibeloppet för sedelutgivningen höjes till 6 300 miljoner kronor.

Vad slutligen beträffar guldinlösningssskyldigheten förordar jag i enlighet med bankofullmäktiges förslag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1957 till och med den 30 juni 1958 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för banken att, om förhållandena därtill ger anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningsen av bankens sedlar.

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom finansdepartementet upprättats förslag till *lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning*.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att

dels antaga nyssnämnda lagförslag,

dels ock medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1957 till och med den 30 juni 1958 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill ger anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningsen av bankens sedlar.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sven Brodén